

Juni 2024

Ett pragmatiskt försvar för ökad jämlikhet

Mats Wingborg

arena idé

Mats Wingborg, frilansskribent, har länge medverkat i Dagens Arena och som skribent för Arena Idé och Katalys, har varit ansvarig för Jämlikhetsakademin på Viskadalens folkhögskola och är styrelseledamot i Jämlikhetsfonden.

Ett pragmatiskt försvar för ökad jämlikhet

Författare: Mats Wingborg

Stockholm 2024

Grafisk form: Simon Karlsson

©Arena Idé och författaren

Rapporten kan laddas ner från
www.arenaide.se/rapporter

Innehåll

Rapporten i korthet.....	4
Inledning – jämlikhetens normativa fråga	5
Argument för att utfallet bör vara jämlikt.....	6
Argument för att en ojämlig fördelning har föregåtts av en orättvis process	9
Argument som rättfärdigar ojämlighet.....	10
1. "Minskad ojämlighet kränker äganderätten"	10
2. "Ekonomin fungerar bäst om marknaden får styra"	10
3. "Politiken ska enbart bry sig om den totala tillväxten och inte hur kakan fördelas"	11
4. "Det är inte fel om några blir rika så länge det inte finns några som är fattiga"	11
5. "Människor med meriter är moraliskt förtjänta av mer än andra"	11
6. "En ojämlig materiell belöning behövs ibland för att skapa incitament"	12
7. "Jämlikhet förutsätter en skadlig centralisering"	13
8. "Ökad jämlikhet är omöjligt, det kommer att leda till kapitalflykt till andra länder"	14
9. "Kanske jämlikhet – men den bör inte inkludera alla"	15
Två andra normativa diskussioner om jämlikhet – prioritarianism och "luck egalitarianism"	17
Summering av den normativa frågan om jämlikhet.....	20
Praktiska politiska slutsatser.....	22
Källor och tips på vidare läsning	24
Personer som nämns i texten.....	25

Rapporten i korthet

Vänstern är generellt bra på att betona empiriska fakta om ojämlikhet, men borde bli bättre på att följa den internationella diskussionen om jämlikhetens normativa värden. Grundfrågan är vad det finns för skäl att försvara jämlikhet och för att ibland acceptera vissa ojämlikheter. Fördjupade kunskaper om de normativa argumenten kan bidra till större tyngd i den politiska debatten och fungera som redskap för att påverka människors åsikter. Den här rapporten ger en inblick i relevanta moraliska teorier, lyfter resonemang som varit förbisedda och vänder och vrider på de argument som använts för att rättfärdiga ojämlikhet.

I texten analyseras argument för att jämlikhet har ett värde i sig och argument för att jämlikhet (ofta) har ett instrumentellt värde. De senare argumenten kan underbyggas med konsekvensetiska teorier och empiriska fakta som visar att ökad jämlikhet leder till positiva konsekvenser, som ökad tillit, bättre hälsa och sundare mellanmänniska relationer.

Ett annat normativt argument som lyfts fram är att ojämlika tillstånd i de flesta fall har föregåtts av orättvisa processer. För att underbygga denna argumentationslinje är det däribland möjligt att hänvisa till John Rawls rättviseteori. Samtidigt kan rättviseteorier användas på ett motsatt sätt, för att motivera avsteg från jämlikhetsidealet.

Utöver att ge normativa argument för ökad jämlikhet är det också avgörande att analysera argument som används för att försvara ojämlikheter. En del av dem kan avfärdas, medan andra bör tas på allvar. De är ett skäl till att försvaret av jämlikhet bör vara pragmatiskt och instrumentellt.

Slutligen innehåller rapporten en sammanfattning av den normativa frågan om jämlikhet och en översikt av politiska slutsatser.

Inledning – jämlikhetens normativa fråga

För ett antal år sedan väckte *Jämlikhetsanden* stor uppmärksamhet (Wilkinson & Pickett, 2011). I boken visar de två brittiska epidemiologerna Pickett och Wilkinson att det råder en stark korrelation mellan ökad materiell ojämlikhet och sämre hälsa, lägre medellivslängd och försvagad tillit.¹ Ju större ekonomiska klyftor i ett land, desto större problem. En slutsats är att människan är en social varelse som jämför sig med andra. Hos den som inte har råd att göra en semesterresa eller betala för barnens fritidsaktiviteter skapas stress som skadar hälsan.

Pickett och Wilkinson gav vänstern en kraftfull arsenal av argument. De två epidemiologerna menade till och med att alla i samhället, inte bara de förfördelade, skulle vinna på ökad jämlikhet. Ändå förblev det inte helt klart hur de politiska slutsatserna borde formuleras. Är ökad jämlikhet alltid av godo? Kan ojämlikheter ibland rättfärdigas? I så fall av vilka skäl?

Över huvud taget är det symptomatiskt att den politiska vänstern betonar empiriska fakta om ojämlikhet (exempelvis Thomas Piketty, Andreas Cervenka och Branko Milanović), men mer sällan fördjupat sig i de normativa frågorna. Detta trots att det finns en omfattande internationell litteratur om jämlikhetens normativa värde. Ett antal verk har också översatts till svenska, men främst lett till diskussioner inom akademiska kretsar. En central person i sammanhanget är den svenska filosofen Anders Hansson. Han har översatt boken *Vad är poängen med jämlikhet?* av filosofen Elizabeth Anderson, texten *Jämlikhet eller prioritet?* av filosofen Derek Parfit (ursprungligen ett föredrag), boken *Vad vi tror när vi tror på jämlikhet* av filosofen Martin O'Neill. Vidare har Anders Hansson själv skrivit *Vad är fel med ojämlikhet?* (på Bokförlaget Daidalos, 2021).

I den sistnämnda boken menar Hansson att de som försvarar en ökad jämlikhet gör det utifrån två olika argumentationslinjer. Den ena går ut på att en jämlik fördelning är ett önskvärt utfall. Den andra på att de processer som leder fram till en ojämlikhet är orättvisa och strider mot centrala moraliska principer, det vill säga att det dåliga med ojämlikhet inte är ojämlikheten som sådan utan hur den har uppstått.

---

1 Egentligen var Picketts och Wilkinsons resonemang inte nya. Samma tankegångar framfördes av den brittiska epidemiolog Michael Marmot (2004) i *Statussyndromet – Hur vår sociala position påverkar hälsan och livslängden*, Natur & Kultur.

Argument för att utfallet bör vara jämlikt

En extrem uppfattning är att jämlikhet är den enda egenskapen i ett samhälle som har ett värde i sig. Positionen innebär att ett mer jämlikt samhälle alltid är att föredra framför ett mer ojämnt oavsett hur samhällena ser ut i övrigt. Hansson kallar den uppfattningen för ”benhård egalitarism”, men har inte hittat någon som försvarar den.

En mer rimlig tanke är att jämlikhet är en av flera egenskaper i ett samhälle som har ett värde. En som argumenterar för den uppfattningen är den amerikanska filosofen Larry Temkin. Utöver jämlikhet menar han att bland annat välfärd och människors möjlighet att kunna styra sina liv har ett värde i sig.

Men det finns invändningar också mot Temkins position. En av kritikerna är filosofen Derek Parfit. Han påpekar att jämlikheten kan öka genom att några får det sämre utan att någon får det bättre. Enligt Parfit visar denna så kallade ”utjämna nedåt-invändning” att jämlikhet inte kan ha ett värde i sig. Ett svar på Parfits invändning är att ökad jämlikhet, där ingen får det materiellt bättre, ändå ofta kan leda till förbättringar genom att tilliten och hälsan förbättras i samhället. Parfits argument kan emellertid preciseras och enbart hänvisa till situationer då jämlikheten ökar men där ingen får det bättre i något avseende.²

På ett mer grundläggande plan invänder Parfit mot att ”relationella” egenskaper i ett samhälle kan ha ett värde i sig. Det dåliga, menar Parfit, kan inte vara att människor har det sämre än andra, utan att de har det sämre än vad de kunde ha haft det.

En slutsats blir att försvaret för ökad jämlikhet behöver modifieras. En mer välgrundad position är den konsekvensetiska, att det ofta får goda konsekvenser om jämlikheten ökar, det vill säga att jämlikheten har ett instrumentellt värde och ofta är ett bra medel för att uppnå andra saker som är viktiga. Dessa andra saker kan bland annat vara människors välbefinnande, tillfredsställelse med livet och att människor får sina önskningar uppfyllda (bland filosofer råder oenighet om vilka egenskaper som har ett värde i sig).

Här gäller det att skilja på vilka egenskaper som kan ha ett värde och vilka egenskaper som är möjliga att mäta. De mått som vanligen används bör snarast uppfattas som indikatorer på välbefinnande, som Human Development Index

2 Ännu fler preciseringar av ”utjämna nedåt-invändning” diskuteras av Martin O’Neill (2023) i *Vad vi tror på när vi tror på jämlikhet?*, Ad hoc.

(HDI)³ eller redovisningar av självskattad lycka⁴. Oavsett hur de värdefulla egenskaperna definieras och oavsett mått, förefaller det finnas stöd för att minskade klyftor leder till goda konsekvenser. Här är det möjligt att återigen hänvisa till Pickett och Wilkinson som bland annat betonar korrelationen mellan ojämlikhet och försämrad hälsa och tillit. Filosofen Martin O’Neill lyfter fram ännu fler samband:

- a. Minskad ojämlikhet är ofta en förutsättning för att minska lidande och fattigdom.
- b. Ojämlikhet ger upphov till stigmatiserande statuskillnader.
- c. Ojämlikhet leder till oacceptabla former av makt och dominans.
- d. Ojämlikheten försvagar självrespekten och särskilt självrespekten hos de sämst ställda.
- e. Ojämlikhet ger upphov till underdånighet och överdriven vördnad.
- f. Ojämlikheten underminerar sunda vänskapliga relationer.

Ett ytterligare argument som ger stöd för att jämlikhet har ett instrumentellt värde är tesen om den materiella standardens avtagande marginalnytta. Tanken är att det finns vissa nyttor som vi bör maximera i samhället (kan som tidigare nämnts vara välbefinnande med mera). Om ytterligare materiella resurser tillfaller dem som redan är rika blir nyttan liten, medan samma resurser gör stor nytta om de tillfaller personer som är fattiga.

Hansson kallar hållningen som tillskriver jämlikhet ett instrumentellt värde för pragmatisk egalitarism. Här kommer jag i stället använda uttrycket ett ”pragmatiskt försvar för ökad jämlikhet”⁵. Det är också den hållning som jag kommer att försvara. Samtidigt gäller det att inte göra det för enkelt för sig. Parfit konstaterar att tesen om den avtagande marginalnyttan inte är en universell lag, utan endast en korrelation. I enskilda fall kan sambandet vara det motsatta, det vill

3 Human Development Index (HDI) är ett index som mäter länders genomsnittliga resultat inom tre områden: 1. Förväntad livslängd, 2. Utbildning och 3. Inkomst. Måttet har under en längre tid använts av FN-organet UNDP. Se även: <https://hdr.undp.org/data-center/human-development-index#/indicies/HDI>

4 I World Happiness Report utgör självskattad lycka en grundval, resultaten jämförs sedan med andra indikatorer på livskvalitet. Rapporten ges ut av Sustainable Development Solutions Network, ett globalt FN-initiativ. Se: <https://worldhappiness.report>

5 En kritik mot uttrycket ökad jämlikhet är att jämlikhet inte kan öka, antingen råder jämlikhet eller inte. Det är förstås sant och uttrycket ”minskad ojämlikhet” är tydligare, men i detta fall får språklig enkelhet gå före krav på exakthet. Uttrycket ökad jämlikhet är också en blinkning till socialdemokratien. Vid partikongressen 1968 presenterade Alva Myrdal en rapport med just det namnet. Det ledde till en kampanj för ”ökad jämlikhet” som Socialdemokraterna och LO inledde året därpå. Det året gav de två organisationerna också ut den gemensamma rapporten ”Jämlikhet” som avslutas med orden: ”Den viljeinriktning för ökad jämlikhet på alla områden, som är arbetarrörelsens viktigaste uppgift inför 1970-talet, kräver anspänning och outtröttligt arbete. I det arbetet kan alla delta, politiskt och fackligt och i sitt personliga liv.”

säga att ökad ojämlikhet leder till mer välbefinnande (till detta kommer vi att återkomma).

Även om jämlikhet är en egenskap som ofta har ett instrumentellt värde är det knappast heller den enda egenskapen i ett samhälle som har ett instrumentellt värde. Det innebär att det kommer att uppstå målkonflikter. Fler löntagarägda företag skulle kunna bidra till en fördjupad demokrati men samtidigt leda till ökade skillnader i villkor för de anställda. I ett sådant läge måste två positiva värden vägas mot varandra.

Slutsatsen blir just pragmatisk. Jämlikhet har ofta ett positivt instrumentellt värde, även om det finns undantag. I vissa fall kan strävan efter jämlikhet kollidera med andra värden. Då blir det nödvändigt att väga olika instrumentella värden mot varandra.

Argument för att en ojämlik fördelning har föregåtts av en orättvis process

Den andra argumentationslinjen handlar om att ojämlika tillstånd (ofta) har föregåtts av en orättvis process.

Den mest berömda rättviseteorin har formulerats av filosofen John Rawls. Teorin bygger på antagandet om vad människor skulle komma överens om, om de befann sig i en ursprungssituation bakom okunnighetens slöja, det vill säga där de inte visste vilken position de skulle komma att få i samhället och däribland inte hade kunskap de skulle vara rika eller fattiga. Rawls menar att människor i en sådan situation skulle enas om två principer. Dels frihetsprincipen som innebär en jämlik fördelning av fri- och rättigheter. Dels differensprincipen som går ut på att skillnader i inkomster och andra villkor ska ordnas så att tillgångarna för de sämst ställda maximeras.

Rawls teori är samtidigt omstridd. Skulle verkligen människor enas om differensprincipen bakom okunnighetens slöja? Varför skulle de inte istället vilja maximera nytta? Och hur ska principerna omsättas i praktisk politik?

Även marxismen kan tolkas som en form av rättviseteori. Rättesnöret är att lönearbetare har en moralisk rätt till mervärdet som de producerar (även om de flesta marxister nog skulle hävda att det inte handlar om en personlig rätt, utan att arbetarklassen eller de anställda på ett företag har en rätt till mervärdet).

Som grundval för en teori om rättvisa är emellertid marxismen problematisk. Dels är det oklart på vilken moralisk grund som den vilar (varför har människan en moralisk rätt till det som hon producerar?), dels är den svår att tillämpa i tjänstesamhällen där många människor arbetar med social omsorg och service.

Marxismen kan också uppfattas som en annan fördelningsprincip än jämlikhet: Av var och en efter förmåga, till var och en efter behov. Redan i dag sker en viss fördelning efter behov, exempelvis till personer med funktionsvariationer. Antagligen syftade dock Marx på en mer långtgående fördelning efter behov, men hur ska behoven definieras och av vem?

Sammanfattningsvis. Teorier om rättvisa kan användas för att understödja tesen att processen fram till en ojämlik fördelning varit orättfärdig. På det viset nyttjas både Rawls idéer och marxismen. Men teorierna om rättvisa kan också användas för att förklara när det är rimligt att frångå kravet på jämlikhet. För Rawls var det en utgångspunkt. Han accepterar ökade klyftor om det bättre än något annat alternativ förbättrar villkoren för dem som har det sämst.

Argument som rättfärdigar ojämlikhet

Inom den politiska högern används en rad argument för att rättfärdiga ojämlikhet. I uttunnad form dyker också flera av dessa argument upp inom vänstern. En del av dessa argument är dåligt underbyggda, men det leder fel att svepande avfärda alla argument som rättfärdigar ojämlikhet. Tvärtom borde vänstern ta dessa på större allvar och ställa sig frågorna: När och av vilka skäl kan det vara rimligt att acceptera ojämlikhet? Svar på de frågorna gör kravet på ökad jämlikhet mer trovärdigt.

1. ”Minskad ojämlikhet kränker äganderätten”

En nyliberal tes är att reformer som skapar mer jämlikhet, som ökad beskattning av rika, kränker äganderätten. En som tidigt var inne på denna tanke var den brittiska 1600-talsfilosofen John Locke. Långt senare preciserades idéerna av den nyliberala filosofen Robert Nozick. I polemik mot Rawls hävdade Nozick att det existerar en naturrättsligt grundad äganderätt. Den uppkommer, enligt Nozick, om det ursprungliga ägandet uppstått på ett moraliskt riktigt sätt, det vill säga att ingen blir förfördelad. När väl den moraliska äganderätten uppstått kan den, menade Nozick, föras vidare genom försäljning eller gåvor. Av resonemanget drog Nozick slutsatsen att beskattning är omoralisk och skattefinansierad välfärd bör monteras ner. Få försvarar denna drastiska position. Av kritiken mot existensen av en naturrättslig äganderätt följer förstås inte att skatter i allmänheten är av godo, det beror på skatternas effekter.

2. ”Ekonomi fungerar bäst om marknaden får styra”

En annan huvudfåra inom nyliberalismen är föreställningen att ekonomin blir mest effektiv om marknaden får sköta allokeringen av resurser. Om staten lägger sig i kommer tillväxten och produktiviteten att hämmas, brukar det hävdas. Argumentet försvarar inte ojämlikhet i sig utan riktar in sig på påstådda negativa effekter av att försöka uppnå jämlikhet genom politisk styrning. Även i detta fall blir konsekvensen att välfärdsstaten och fördelningspolitiken bör avskaffas, men inte med argumentet att ägandet är en naturrätt utan genom att hänvisa till att marknaden är bäst på att lösa problemen. Argumentet är svepande (det kritiserar all reglering och styrning) och saknar empiriskt stöd. Istället härleds det ur abstrakta antaganden. En tunnare och rimligare variant av argumentet återkommer nedan (se argument sju om skadlig centralisering).

3. ”Politiken ska enbart bry sig om den totala tillväxten och inte hur kakan fördelas”

Medan argumentet ovan gick ut på att staten inte bör styra marknaden handlar det här argumentet specifikt om att staten inte bör ingripa i frågor som gäller fördelning. Försök att styra fördelningen skadar den totala tillväxten och ökningen av kakan är viktigare än hur den delas upp, brukar det hävdas. Motargumenten är dock starka. För det första skulle en stat som inte bryr sig om fördelning krympa ihop till ett minimum. Fördelning handlar inte bara om skattepolitik och socialförsäkringar utan också om annan välfärdspolitik. För det andra finns stöd för att en politik som främjar en jämlik fördelning också främjar ekonomisk tillväxt. Rika länder är mer jämlika än fattiga och har en högre skattenivå. Den svenska historien årtiondena efter andra världskriget är också ett bra exempel på att tillväxt och ökad jämlikhet kan följas åt. För det tredje förutsätter argumentet att en större gemensam kaka är det enda viktiga och att fördelningen av kakan inte har någon betydelse. Den hållningen är ogrundad. I vissa fall kan en mindre men mer jämlikt fördelad kaka vara att föredra framför en större men mer ojämnt fördelad kaka.⁶

4. ”Det är inte fel om några blir rika så länge det inte finns några som är fattiga”

Tankegången är att rikedom och överflöd inte utgör något problem om alla har det drägligt. Ibland kryddas resonemanget med påståenden om avundsjuka. Kontraargumenten är många. För det första påverkar även relativa materiella skillnader hälsan och tilliten i ett samhälle, något som understrukits flera gånger i den här texten. För det andra kan de superrikas överflöd göra bättre nytta i samhället om det omfördelas, även i ett samhälle utan fattigdom. För det tredje definieras fattigdom på olika sätt, men oavsett definition finns inget samhälle där fattigdom inte existerar.

5. ”Människor med meriter är moraliskt förtjänta av mer än andra”

Det meritokratiska argumentet går ut på att människor med meriter, kompetens och förmågor är moraliskt förtjänta av mer än andra.⁷ Detta argument är spritt och omfattas av många, vid närmare eftertanke bör det ändå avfärdas. Det saknas goda skäl för varför meriter, kompetens etc bör ge en moralisk rätt till en större del av kakan. Konsekvensen blir att faktorer som människor ofta inte

6 En utförlig kritik av tesen att storleken på kakan är det enda viktiga och att fördelningen av kakan inte spelar någon roll rekommenderas den nyutkomna boken *Därför är ojämlikheten viktig – om rika, fattiga och alla* däremellan, av ekonomen Jesper Roine (2023), Volante.

7 Ibland används uttrycket meritokrati i en delvis annan betydelse, att personers meriter ska ligga till grund för om de ska få vissa tjänster etc och inte vänskaps- och släktband. I sådana sammanhang är meritokrati en positiv företeelse som används för att avfärda nepotism. Det gäller dock att skilja på att (a) skicklighet och förmåga att utföra en uppgift gör en person lämplig att utföra uppgiften och (b) att meriter i sig ska berättiga till särskilda materiella belöningar.

själva rår över – som gener, föräldrar och barndomsmiljöer – premieras. Här gäller det också att skilja på två saker. Å ena sidan den meritokratiska tanken att meriter bör ge en rätt till mer. Å andra sidan argumentet att en högre belöning ibland kan behövas för att stimulera ett visst beteende (ett instrumentellt argument som vi återkommer till strax). Här kan vi dra en parallell till att straffa personer som utför kriminella handlingar. Ett sätt att motivera bestraffning är att människor som utför gravt oönskade beteenden förtjänar att bli bestraffade. Det är meritokratins negativa spegelbild och kallas för vedergällning. Ett annat sätt att motivera straff är att de kan ha en preventiv verkan och leda till att människor mer sällan utför skadliga handlingar. Det är det pragmatiska försvaret för att rättfärdiga straff.⁸

6. ”En ojämlik materiell belöning behövs ibland för att skapa incitament”

Argumentet går ut på att det ibland kan vara motiverat med ojämlikhet för att stimulera ett visst beteende eller för att minska förekomsten av oönskade beteenden. Medan det meritokratiska argumentet är deontologiskt⁹, det vill säga att den moraliska giltigheten inte avgörs av handlingens konsekvenser, är detta ett konsekvensargument, det vill säga att ojämlikheter i vissa fall skapar positiva effekter. Vi har tidigare visat att ökad ojämlikhet ofta leder till dåliga konsekvenser, men det kan samtidigt vara sant att ökade klyftor under vissa omständigheter leder till goda konsekvenser. Detta är också ett centralt argument för dem som försvarar ojämlikhet. Det finns en flodväg av olika föreställningar om att ökade klyftor leder till ökad effektivitet och produktivitet. Arbetsgivarorganisationen Almega driver exempelvis en kampanj för individuella löneklyftor och deras argument är att det kommer leda till mer produktiva arbetsplatser. Evidensen för att ökade löneklyftor på en arbetsplats eller ökade ekonomiska klyftor i ett samhälle leder till ökad produktivitet är emellertid svaga. Inkomstklyftor skapar ofta splittring mellan anställda och länder med stora ekonomiska klyftor har överlag en sämre ekonomisk tillväxt och produktivitet än mer jämlika länder. Över huvud taget är föreställningen att ekonomisk belöning/bestrafning är avgörande för att påverka människors beteenden ensidig. Forskning visar att det finns många andra saker som har stor betydelse för att få människor att utföra ett bra arbete, som tilltron till en gemensam vision och tilliten till arbetskollegor.¹⁰

Samtidigt finns skäl att inte helt vifta undan det instrumentella argumentet.

8 Därtill tillämpas inte alltid meritokrati i praktiken trots utfästelser. För mer resonemang om detta se Petter Larssons bok (2023) *Riggat: Hur tron på meritokrati minskar chansen till en klassresa*, Atlas.

9 Deontologi, eller deontologisk etik, betecknar etiska teorier som hävdar att en handling eller handlingsregel skall bedömas utifrån att handlingen har ett värde i sig själv, oavsett konsekvenserna av den. Exempel på deontologisk etik är normativa teorier om rättigheter, plikter och normer.

10 För intressanta resonemang på detta tema se Bo Rothsteins bok *Grundbulten* (2023), särskilt kapitlet om skolan (sid 83).

Även om dagens ekonomiska klyftor är oacceptabla kan det finnas skäl att godta vissa ojämlikheter som ett av flera medel för att exempelvis få någon att utföra uppgifter, för att stimulera vidareutbildning eller för att överhuvudtaget kunna rekrytera personer till vissa orter och arbetsplatser.

En sida av detta resonemang har att göra med att arbetsmarknaden till stora delar just är en marknad. Visserligen finns regleringar genom lagar och kollektivavtal, men i slutändan återstår ändå tydliga marknadsinslag. Det betyder att tillgången på arbetskraft, på en specifik ort och vid en specifik tidpunkt påverkar priset, det vill säga lönen. Om det råder brist på arbetskraft blir arbetsgivaren ofta tvungen att betala mer. Det betyder inte att arbetet i sig behöver värderas högre än andra lägre betalda jobb.

Ett erkännande av att löneskillnader stundtals skapar incitament betyder inte att det alltid är rimligt att exempelvis erbjuda högre lön för arbetskraft som är svår att rekrytera. I den här texten ges många argument för att ökade ekonomiska klyftor ofta leder till dåliga konsekvenser. Även när vissa önskvärda incitament skapas kan de negativa konsekvenserna vara större.

Vad som skapar incitament är dessutom beroende av hur samhället är strukturerat. För en fattig person med få handlingsalternativ kan en obetydlig lön vara ett tillräckligt incitament för att acceptera ett farligt och dåligt betalt arbete. I ett samhälle med små löneklyftor och ett stort utbud av arbeten skulle samma lön inte vara ett tillräckligt incitament för att få personen att ta jobbet. Vad som utgör ett incitament i en samhällsstruktur behöver med andra ord inte vara det i en annan struktur och vice versa. Ett mer jämlikt samhälle skulle förändra vad som utgör effektiva incitamenten för att få människor att utföra arbetsuppgifter.¹¹

7. ”Jämlikhet förutsätter en skadlig centralisering”

Argumentet går ut på att jämlikhet förutsätter en långtgående centralisering och att en sådan centralisering är osund. Om människors tillgång till välfärd ska vara någorlunda likvärdig och materiella villkor någorlunda jämlika krävs en sammanhållen offentlig välfärd och en centraliserad lönesättning. Ännu mer långtgående blir denna centralisering om jämlikheten inte bara gäller inom länder utan också mellan länder.

Det finns tre svar på denna invändning. Det första är att det är sant att strävan efter jämlikhet kräver av en viss centralisering; en sammanhållen välfärdsstat, ett gemensamt skattesystem, gemensamma socialförsäkringar och en samordnad lönerörelse. Utan dessa beståndsdelar skulle Sverige vara betydligt mer ojämlikt än vad det är idag. Särskilt påfallande är detta när det gäller ojämlikheter i löner (vilket är något annat än ojämlikheter i inkomster, vilket även inkluderar

¹¹ Ett mer utförligt resonemang om när ekonomiska klyftor skapar incitament som ger tillväxt och när detta samband inte existerar återfinns i Jesper Roines bok *Därför är ojämlikheten viktig* (2023). Se särskilt sidorna 127–137. Vidare analyseras denna fråga i *En gemensam angelägenhet* (SOU 2020:46). Se särskilt sidorna 215–221.

kapitalinkomster). I Sverige har löneojämlikheten inte ökat under de senaste decennierna. Ekonomen Jesper Roine förklarar detta med de centraliserade löneförhandlingarna (Roine 2023).

Det andra svaret är att en sådan centralisering bara kan försvaras om den kombineras med demokratisk kontroll och yttrandefrihet som gör det möjligt att kritisera.

Det tredje svaret är att vi bör acceptera vissa ojämlikheter därför att det finns fördelar med ett decentraliserat beslutsfattande inom många områden. Det handlar bland annat om ett decentraliserat styre av företag (gärna löntagarägda), en möjlighet för människor att frilansa och välja att arbeta kortare dagar för att istället ägna sig åt något annat. Eller uttryckt på ett annat sätt: I ett samhälle med marknadsekonomiska inslag kommer de materiella resurserna att till viss del fördelas ojämnt. Dessa ojämlikheter kan till vissa delar utjämnas men bör också i viss mån accepteras. Inte för att ojämlikheterna är goda i sig, utan för att effekterna för att ta bort dessa ojämlikheter skulle bli negativa.

Samma resonemang kan föras till global nivå. Starka skäl talar vidare för att det behövs någon form av demokratisk styrning på global nivå för att utjämna klyftorna och för att kunna hantera klimatkrisen. Samtidigt finns stora fördelar med att välfärdssystemen har en lokal förankring och i huvudsak byggs upp på nationell nivå. Det innebär att det bör finnas en viss acceptans för skillnader mellan länder.

8. ”Ökad jämlikhet är omöjligt, det kommer att leda till kapitalflykt till andra länder”

Det förmodligen vanligaste argumentet för att rättfärdiga ojämlikheter är att beskattning av rikaste leder till att kapitalet lämnar landet. Det är emellertid inte en hållning som motsäger tesen att ökad jämlikhet är önskvärt. Argumentet skjuter in sig på att en jämlik fördelning är omöjlig eller svår att realisera. Eller snarare att vissa typer av jämlikhetsreformer – som förmögenhets-, arvs-, vinst- och fastighetsbeskattning – är svåra att genomföra. Sådana reformer har betydelse för jämlikheten, men det finns också många andra reformer som har stor effekt, som generell välfärd och en politik för full sysselsättning.

Med det sagt är argumentet ändå värt att ta på allvar. Fram till början av 1980-talet hade de flesta OECD-länder rejäla skatter på bolagsvinster och höga personliga inkomster. Därefter har i princip alla OECD-länder successivt sänkt dessa skatter dramatiskt och progressiviteten i skattesystemen har minskar eller helt upphört. Särskilt extremt har Sverige varit som under början av 2000-talet helt avskaffade arvs-, gåvo-, förmögenhets- och fastighetsskatten. Flera andra länder har åtminstone behållit delar av dessa skatter. För närvarande har exempelvis Norge, Spanien och Schweiz en förmögenhetsskatt (Hällö 2019).

Varför har då skatterna för de mer välbeställda sänkts? Och har sänkningarna varit nödvändiga? De som försvarar att beskattningarna av de rika tagits bort

menar att världen blivit alltmer globaliserad (genom handel, finansiella flöden och digitalisering) och att det har gjort det svårare för enskilda stater att behålla skatter på förmögenheter. Många ekonomer har vänt och vridit på argumentet.

Den serbisk-amerikanska ekonomen Branko Milanović hävdar att det finns två förklaringar till att skatterna på förmögenheter har sänkts. Dels att många länder har påverkats av en global nyliberal offensiv. Dels att globaliseringen gjort det mer komplicerat att få sådana skatter att fungera (Milanović 2017). Liknande tankar har förts fram av Annette Alstadsæter, skatteexpert och professor vid Handelshögskolan i Oslo. Även hon menar att argumenten mot skatter på förmögenheter utgör en blandning av ogrundad retorik och ekonomiska realiteter (Konflikt 2023).

Den franska ekonomen Thomas Piketty hävdar att det finns en viss sanning i resonemanget om att globaliseringen har underlättat möjligheten att flytta pengar. Men fortfarande, menar han, finns utrymme för nationella skatter på förmögenheter. Piketty anser dessutom att nationella skatter kan kompletteras med överstatliga skatter. En mellanvariant är att överstatliga organisationer, som EU, kommer överens om att alla medlemsländer ska införa en nationell förmögenhetsskatt på en bestämd nivå. Då finns inte utrymme för social dumping mellan länderna (Piketty 2017, 2020).

Av både Milanović och Alstadsæters resonemang går det att dra slutsatsen att det är sant att globaliseringen gjort det svårare för enskilda stater att driva in vissa skatter (kanske särskilt förmögenhetsskatt), men att det inte är samma sak som att sådana reformer inte kan fungera. Särskilt stora är möjligheterna att införa en progressiv fastighetsskatt, arvs- och gåvoskatt och skatt på aktieutdelning. Historien visar också att sambanden är komplexa. Under de första årtiondena efter andra världskriget ökade handeln mellan länder, men parallellt med globaliseringen blev de flesta industrialiserade länder alltmer jämlika, däribland Sverige.¹²

Av Pikettys resonemang går det att dra slutsatsen att en globaliserad ekonomi skulle kunna följas av globaliserade skatter, men det kräver en politisk vilja att stärka överstatligheten.

Sammanfattningsvis finns en viss sanning i att globaliseringen har gjort det svårare att upprätthålla vissa former av skatter på förmögenheter i enskilda stater, men det betyder inte att dessa skatter behöver tas bort. Dessutom kan skatter och regleringar införas även på global nivå. Globaliseringen sätter med andra ord inte stopp för en politik för ökad jämlikhet och ökad jämlikhet bidrar inte bara till goda medmänskliga relationer utan också till ekonomisk utveckling och tillväxt (da Silva m.fl. 2022).

¹² Detta diskuteras utförligt i Jesper Roines bok *Därför är ojämlikheten viktig – om rika, fattiga och alla däremellan*, Volante (2023).

9. ”Kanske jämlikhet – men den bör inte inkludera alla”

Argumentet går ut på att jämlikhet kan vara acceptabelt, men att jämlikhet bara ska råda mellan delar av befolkningen. En variant på argumentet är den nationalistiska och högerradikala tanken att icke-medborgare, utrikes födda eller de som inte tillhör nationen (som i sin tur kan definieras utifrån blodsband eller kulturellt), inte ska ha rätt till en jämlikt fördelad välfärd.

Även för den som tar avstånd från högerradikal nationalism återstår en del problem som hänger samman med om målet om jämlikheten ska inkludera alla.

För det första innebär även en generös tolkning av vilka som ska ha rätt till en jämlik välfärd inom ett land ändå alltid olika avgränsningar (exakt vilka ska omfattas; medborgare, de med uppehållstillstånd, papperslösa, turister etc).

För det andra: även om alla medborgare och personer med uppehållstillstånd skulle åtnjuta lika rätt till välfärd verkar de flesta beredda att acceptera en viss ojämlikhet på grund av ålder. Orsaken är helt enkelt att många (men långt ifrån alla) som arbetat ett helt liv kunnat spara pengar medan unga personer och nyanlända på väg ut i arbetslivet ofta inte har samma tillgångar. Visserligen utjämnar välfärdssystemet skillnaderna mellan olika åldersgrupper, men trots det kommer vissa skillnader att kvarstå. Om människor har möjlighet att spara under livet kommer en 18-åring i allmänhet inte att ha samma köpkraft som en 60-åring.

För det tredje fokuserar den här texten främst på jämlikhet inom ett land. Samtidigt vore det absurt om vi enbart värdesatte jämlikhet inom länder, men inte mellan länder. Ur ett globalt perspektiv är snarare det senare viktigt. I vissa lägen kan det också uppstå spänningar mellan att maximera jämlikheten inom ett land och att främja global jämlikhet. Exempelvis skulle ett rikt land som tar emot många migranter från ett fattigt land på kort sikt bli mer ojämlikt, samtidigt som den globala ojämlikheten skulle minska.¹³ På längre sikt är detta samband mindre tydligt. Exempelvis har ekonomen Jesper Roine gått igenom forskning om hur invandringen har påverkat den svenska ojämlikheten. Hans slutsats är att ”effekten av immigration på löner och löneutveckling generellt är noll eller något positiv”. Han drar också slutsatsen att de ökade inkomstklyftorna i Sverige sedan 1990-talet ”finns där även om vi helt bortser från effekten av invandrare”.¹⁴

13 Ekonomen Branko Milanović hör till dem som hävdar att global migration bidrar till att minska den globala ojämlikheten. Se: Milanović, Branko, (2017) *Global ojämlikhet – Nya perspektiv i globaliseringens tidevarv*, Daidalos.

14 Se sidorna 263 och 266 i Roine, J (2023). *Därför är ojämlikheten viktig – om rika, fattiga och alla däremellan*, Volante.

Två andra normativa diskussioner om jämlikhet – prioritarianism och ”luck egalitarianism”

Det finns två andra stora normativa diskussioner om jämlikhet som har betydelse för analysen. Den första handlar om jämlikhet kontra prioritarianism.¹⁵ Graden av materiell jämlikhet i ett samhälle kan mätas på olika sätt, men oavsett mått är ökad jämlikhet inte samma sak som att förbättra för dem som har det sämst. Ibland sammanfaller dessa två mål, men ibland kan två reformförslag stå mot varandra där det ena bäst gynnar jämlikheten och det andra bäst gynnar dem som har det sämst. I ett sådant läge förordar Parfit att vi bör förbättra för dem som har det sämst, en position han kallar för prioritarianism.

Parfits utgångspunkt är att undersöka om jämlikhet eller prioritarianism har ett värde i sig och hans svar är att endast prioritarianism har ett sådant värde. Här är emellertid frågan en annan. Vi har redan givit argument för att ökad jämlikhet har ett instrumentellt värde, nu är frågan om prioritarianism också har ett instrumentellt värde. I sådana fall uppstår en spänning mellan dessa två ideal, men en spänning av annan karaktär än den som Parfit beskriver.

Svaret på vår fråga är att även prioritarianism har ett instrumentellt värde. De argument som anges i den här texten till stöd för att jämlikhet har ett instrumentellt värde ger även stöd för att prioritarianism har ett instrumentellt värde. Argumenten ger med andra ord inget utslag i spänningen mellan jämlikhet och prioritarianism, både idealen förefaller ha samma tyngd.

I en specifik situation kan en konkret analys därmed ge utslag för den ena eller den andra hållningen. Ibland kommer slutsatsen att bli att förslag som bäst gynnar jämlikhet är att föredra, i andra fall kommer prioritarianism vara att föredra. Dilemmat påminner om avvägningar som kan uppstå mellan väldigt dyr specialistvård för en liten grupp svårt sjuka människor och billigare och bredare vård för folkflertalet.

En svårighet för prioritarianism är samtidigt hur gruppen ”de som har det sämst” ska definieras. Får den exempelvis vara hur liten som helst? Är det rimligt att en väldigt liten grupp kan skapa ett veto för förbättringar som skulle gynna väldigt många? Ett möjligt svar är att göra någon form av jämkning mellan prioritarianism och jämlikhet. Men då uppstår frågan på vilken grund en sådan

¹⁵ Uttrycket prioritarianism är hämtat direkt från engelskan. På svenska finns inget givet uttryck, men notabelt är att filosofen Anders Hansson använder uttrycket ”prioritet”.

jämknings ska ske.

Som redan antytts går det till sist att ifrågasätta om det existerar en reell konflikt mellan jämlikhet och prioritarianism om dessa ideal enbart tillskrivs ett instrumentellt värde. Då är utgångspunkten redan från början att flera omständigheter kan leda till att idealen inte bör realiseras i en konkret situation. Eller uttryckt på ett annat sätt, jämlikhet och prioritarianism leder ofta men inte alltid till goda konsekvenser.

Summa summarum: både minskad ojämlikhet och prioritarianism är önskvärt eftersom båda har ett instrumentellt värde. Understundom kommer det att bli nödvändigt att göra avvägningar mellan dessa två ideal. Det är dock tveksamt om denna spänning bör beskrivas som en konflikt.

Den andra normativa diskussionen handlar om när det offentliga samhället ska ge materiellt stöd till människor som har hamnat i armod. Tanken är att människor inte bara ska få en likvärdig start i livet, utan att livet även senare ska vara drägligt och jämlikt. Det betyder i sin tur att vissa bör få mer än andra för att kompensera sämre förutsättningar, exempelvis extra stöd till personer med funktionsvariationer. Men här finns en komplikation som skapat debatt. Filosofer som Ronald Dworkin och Richard Arneson¹⁶ menar att det offentliga samhället bör ge materiell kompensation till människor som haft otur, exempelvis genom att bli födda med nedsatta förmågor, men att samhället inte bör kompensera människor som frivilligt handlar på ett sätt som skadar dem ekonomiskt, till exempel genom att spela bort sina pengar.

Denna position går under namnet ”luck egalitarianism”.¹⁷ Spontant kanske den kan verka rimlig, men vid närmare eftertanke är svagheter många. För det första, vilket filosofen Elizabeth Anderson påpekar, kan det ibland vara rimligt att kompensera människor som lidit skada av frivilligt valda handlingar (som när någon frivilligt utsätter sig för risker i syfte att hjälpa andra). För det andra är det svårt att dra en tydlig gräns mellan när något sker på grund av otur eller av frivilligt handlande. För det tredje skulle ett samhälle byggt på principen om ”luck egalitarianism” kräva att staten definierar när människor fått det sämre på grund av otur eller på grund av frivilligt utförda handlingar. Det skulle vara stigmatiserande både för dem som skulle få rätt till kompensation (människor med sämre förmågor skulle pekas ut) och för dem som inte skulle ha rätt till

16 Se: Dworkin, Ronald, (1981) *What is Equality? Part 2: Equality of Resources*, Philosophy and Public Affairs: https://cooperative-individualism.org/dworkin-ronald_what-is-equality-part-2-1981-autumn.pdf & Arneson, Richard, *Rethinking luck egalitarianism and Unacceptable Inequalities*, Philosophical Topics, Vol 40, No 1, 2012: <https://www.jstor.org/stable/43154622>

17 Luck egalitarianism kallas på svenska ibland för turjämlikhet. Egentligen är både det engelska och svenska uttrycket missvisande. Tanken är ju att det är människor som har otur som ska kompenseras. Det handlar med andra ord snarare om otursjämlikhet. Andra centrala uttryck kopplade till teorin är ”brute luck”, det vill säga otur utan egen förskyllan (som otur i det genetiska lotteriet) och ”option luck”, där människor medvetet valt att slösa med sina resurser (som att spela bort dem på lotto).

kompensation (de som skulle få ”skylla sig själva”). Enligt Andersson visar detta att hela diskussionen om ”luck egalitarianism” leder tankarna fel. För henne är det i stället avgörande att alla människor i ett samhälle har rätt till grundläggande välfärd och att staten inte ska definiera vilka som ska ställas utanför.

Andersson har en poäng. Staten bör inte dra en tydlig gräns för vilka som ska ges ekonomiskt stöd. Men även utan en sådan gräns går det att ge många exempel på saker som inte bör kompenseras. Människor kan förstöra, slösa eller skänka bort sina materiella tillgångar och därigenom bli fattiga. Eller frivilligt välja att jobba deltid. Detta bör vara tillåtet (även om det exempelvis borde vara hårdare regler för att få ta lån för privat konsumtion). Detta är också ett skäl till att ett mer jämlikt samhälle aldrig kommer att bli helt jämlikt.

Summering av den normativa frågan om jämlikhet

Starka skäl talar för att det svenska samhället bör bli långt mer jämlikt än vad det är i dag. Ett första steg är att bryta trenden mot ökad ojämlikhet. Detsamma gäller de flesta andra länder i världen och den globala ojämlikheten. De starkaste skälen för denna uppfattning återfinns i den hållning som här kallas för ett ”pragmatiskt försvar för ökad jämlikhet”, det vill säga att en mer jämlik fördelning får goda konsekvenser. Hållningen bör vara just pragmatisk. Även i ett långt mer jämlikt samhälle kommer det stundtals att vara nödvändigt att använda materiella förmåner för att få vissa uppgifter utförda. Ett decentraliserat näringsliv kommer också att innebära en viss ojämlikhet liksom att vissa människor väljer handlingar som gör dem fattigare än andra (men även dessa ska vara garanterade en generell välfärd). I vissa lägen kommer det också att vara rimligt att förordna prioritarianism framför lösningar som i ännu högre grad bidrar till jämlikhet. Det bör också erkännas att globaliseringen gjort det svårare, men inte omöjligt, att införa vissa typer av förmögenhetsskatter på nationell nivå. Likaså verkar det svårt att undvika en viss ojämlikhet mellan olika ålderskategorier, äldre personer har över lag mer ägande och sparkapital än yngre. Dessa reservationer till trots är det politiskt avgörande att ställa krav på ökad jämlikhet.

Denna position ligger mycket nära den som filosofen Martin O’Neill beskriver som ”en pluralistisk version av en icke-intrinsikal egalitarism”. Pluralistisk därför att jämlikhet inte är det enda som har ett starkt instrumentellt värde (utan däribland också prioritarianism) och icke-intrinsikalt därför att jämlikhet inte har ett värde i sig utan ett starkt instrumentellt värde.¹⁸

Men det finns något att tillägga. Argumenten för jämlikhet kan vidgas ytterligare. Den tidigare nämnda filosofen Anders Hansson, som mer än någon annan bidragit till att introducera den normativa jämlikhetsdiskussionen till svenska, skriver att ett centralt resonemang för hans syn på jämlikhet är tanken på samhället som ett samarbetsprojekt. Det är en idé som han i sin tur hämtar från bland annat Elizabeth Anderson och John Rawls. Denna vision är mer innehållsrik än Picketts och Wilkinsons resonemang om jämlikhetens positiva korrelation med folkhälsa och tillit. Den handlar om att bygga ett samhälle där människor är varandras jämlikar. Där människor strävar efter att leva tillsammans under någorlunda likvärdiga förutsättningar och tillsammans styra samhället genom demokratiska beslut.

¹⁸ Se det avslutande kapitlet i O’Neill, Martin, (2023) *Vad vi tror när vi tror på jämlikhet?*, Ad hoc, (original 2008).

Eller omvänt. När förhoppningarna om ett gemensamt samhällsprojekt bryts sönder hänvisas människorna till att enbart tänka på sig själva. Då skadas samhället på djupet. Ytterst blir konsekvensen att omtanke och solidaritet ersätts av föreställningen om att de sociala klyftorna och de samhälleliga hierarkierna är obevekliga och omöjliga att förändra. Elizabeth Andersson skriver: ”Ett samhälle som tillåter att vi skapar utstötta och underordnade klasser kan vara lika repressivt som vilken despotisk regim som helst.”

Praktiska politiska slutsatser

En sak är att ge ett pragmatiskt försvar för minskad ojämlikhet. En annan sak är att omsätta den hållningen till praktisk politik. Med rådande högerregering i Sverige är vänsterns mål dessutom snarast det omvända, att försöka hindra förslag som skulle öka ojämlikheten.

Även om den här texten analyserar främst jämlikhetens grundval på ett övergripande sätt går det ändå att dra några konkreta slutsatser.

- » Jämlikhet är ett av arbetarrörelsens och vänsterns centrala ideal. Det är en vision om lika möjligheter och där det inte går att vinna fördelar på att exploatera andra. Kravet på ett mindre ojämlikt samhälle är också nära förbundet med kravet på demokrati. Inte bara resurser ska fördelas jämlikt utan också makt och inflytande. En mer jämlik värld är också en förutsättning för att skapa stöd för de omställningar som exempelvis klimatkrisen kräver. Kravet på jämlikhet är också fundamentalt av ett annat skäl. När ojämlikhet definieras i termer av materiella skillnader mellan människor finns möjlighet att göra mätningar som både visar hur graden av ojämlikhet skiljer sig mellan länder och hur ojämlikheten har förändrats över tid.
- » Kärnan i den här texten är ett pragmatiskt försvar för ökad jämlikhet. Positionen innebär att ökad jämlikhet ofta har ett instrumentellt värde, att jämlikhet bidrar till sammanhållning, att jämlikhet utgör en grundval för att människor ska uppfatta samhället som ett samarbetsprojekt och att jämlikhet har starka positiva effekter på hälsa och tillit mellan människor. Men även om ökad jämlikhet är huvudregeln kan det stundtals finnas skäl att godta förändringar som ökar ojämlikheten, för att exempelvis kunna rekrytera personer till farliga yrken eller för att det finns skäl att decentralisera makten inom företag. Dessutom finns andra mål än jämlikhet som har ett starkt värde, som demokrati. Ibland kan dessa olika mål hamna i konflikt med varandra. Men skälen för att acceptera ojämlikheter bör alltid granskas. Ofta påstås i strid mot rådande evidens att ökad ojämlikhet generellt leder till mer tillväxt eller ökad produktivitet. Försvarare av jämlikhet bör sätta fingret på sådana argument och fråga vad de har för grund. Särskilt viktigt är att ifrågasätta motiven till både de högsta och de lägsta inkomsterna i samhället.
- » Jämlikhet kan tillämpas globalt, i ett land och lokalt, exempelvis på en arbetsplats. Det pragmatiska försvaret av jämlikhet innefattar alla dessa nivåer. Inte minst är det viktigt att också innefatta den lokala nivån. Gräv där du står! Ställ frågan om hur löneskillnader motiveras inom företag och på arbetsplatser och om dessa motiv är underbyggda och rimliga.

Visionen om samhället som ett samarbetsprojekt präglad av demokrati, jämlikhet och gemensamma strävanden bör också gälla arbetsplatser, bostadsområden, kommuner, myndigheter och föreningar!

- » Jämlikhet är nära kopplat till människors inkomster och förmögenheter. Just därför är kampen mot arbetslösheten avgörande för att skapa ökad jämlikhet. Även med en förbättrad a-kassa skapar arbetslöshet sociala klyftor. Men frågan om jämlikhet handlar inte bara om hur mycket pengar människor har i plånboken. Minst lika viktig är den offentliga välfärden. En offentligt finansierad välfärd av hög kvalitet har en starkt omfördelande roll. Just därför är kraven på en likvärdig skola och en likvärdig sjukvård centrala för att skapa jämlikhet.
- » Till sist bör ett försvar av minskad ojämlikhet leda fram till konkreta reformförslag. Bland dem som försvarar en ökad jämlikhet kommer det att finns olika uppfattningar om vilka reformer som bör lyftas fram. Men frågan behöver inte helt och hållet uppträda på nytt. Som nämndes i början av denna text är frågan om lämpliga jämlikhetsreformer redan väl utredd av bland annat Per Molander och LO. För den som vill formulera konkreta program för ökad jämlikhet är bordet redan dukat.

Källor och tips på vidare läsning

- Algander, P. (2023). Vad är fel med ojämlikhet? *Filosofisk tidskrift*, nr 1/2023.
- Anderson, E. (2012). *Vad är poängen med jämlikhet?*, Ad hoc.
- Arneson, R. (2012). Rethinking luck egalitarianism and Unacceptable Inequalities, *Philosophical Topics*, Vol 40, No 1, 2012: <https://www.jstor.org/stable/43154622>
- Bobbio, N. (1994) *Destra e sinistra*, Saggi.
- Cervenka, A. (2022). *Girigsverige – Så blev Sverige ett paradys för de superrika*. Natur & Kultur.
- Da Silva, P.A.L., Kharroubi, E., Kohlscheen, E., Lombardi M. & Mojon, B., (2022). *Inequality hysteresis and the effectiveness of macroeconomic stabilisation policies*, Bank for International Settlements (BIS) ISBN 978-92-9259-563-0 (online) <https://www.bis.org/publ/othp50.pdf>
- Dworkin, R. (1981). *What is Equality? Part 2: Equality of Resources*, Philosophy and Public Affairs: https://cooperative-individualism.org/dworkin-ronald_what-is-equality-part-2-1981-autumn.pdf
- Hansson, A. (2021). *Vad är fel med ojämlikhet?* Daidalos.
- Hällö, T. (2019). Varför är Sverige ett skatteparadis för mångmiljonärer? *Tiden*, 16 augusti. <https://tankesmedjantiden.se/tiden-magasin/varfor-ar-sverige-ett-skatteparadis-for-mangmiljonarer/>
- Jämlikhetskommissionen (2020). (Ledd av Per Molander), *En gemensam angelägenhet*, Vol 1–2, SOU 2020:46.
- Konflikt (2023). De norska miljadärerna som flyr skatten [radioprogram] Sveriges Radio, 2 juni <https://sverigesradio.se/konflikt>
- Larsson, P. (2023). *Riggat: Hur tron på meritokratin minskar chansen till en klassresa*, Atlas.
- Marmot, M. (2004). *Statussyndromet – Hur vår sociala position påverkar hälsan och livslängden*, Natur & Kultur.
- Milanović, B. (2017). *Global ojämlikhet – Nya perspektiv i globaliseringens tidevarv*, Daidalos, (original 2016).
- Nozick, R. (1986). *Anarki, stat och utopi*, Ratio, (original 1974).
- O’Neill, M. (2023). *Vad vi tror när vi tror på jämlikhet?* Ad hoc. (original 2008).
- Parfit, D. (2021). *Jämlikhet eller prioritet?*, Ad hoc.
- Pickett, K. & Wilkinson, R. (2018). *Den inre ojämlikheten*, Karneval.
- Pickett, K. & Wilkinson, R. (2011). *Jämlikhetsanden*. Karneval förlag
- Piketty, T. (2017). *Kapitalet i det tjugoförsta århundradet*. Karneval, (original 2014).
- Piketty, T. (2020). *Kapitalet och Ideologin*. Mondial.
- Rawls, J. (2000). *En teori om rättvisa*. Daidalos, (original 1971).
- Roine, J. (2023). *Därför är ojämlikheten viktig – om rika, fattiga och alla däremellan*. Volante.

- Rothstein, B. (2023). *Grundbulten – Tilliten och visionen om en liberal socialism*. Fri Tanke.
- SAP-LO:s arbetsgrupp för jämlikhetsfrågor, (1969). *Jämlikhet*.
- Temkin, L. (1996). *Inequality*. Rutgers. (Se även när Temkin utvecklar sina teorier på ett seminarium för Institutet för framtidsstudier 2015: <https://www.iffs.se/kalendarium/iffs-play/equality-as-comparative-fairness-with-larry-temkin/>)

Personer som nämns i texten

- Alstadsæter, Annette, skatteexpert och professor vid Handelshögskolan i Oslo.
- Anderson, Elizabeth, amerikansk filosof.
- Arneson, Richard, amerikansk filosof.
- Bobbio, Noberto, 1909–2004, italiensk filosof.
- Dworkin, Ronald, 1931–2013, amerikansk filosof.
- Cervenka, Andreas, ekonomireporter, författare, anställd på Aftonbladet.
- Hansson, Anders, svensk filosof som driver förlaget Ad hoc (<https://adhocforlag.com>).
- Hällö, Torbjörn, LO-ekonom.
- Larsson, Petter, författare och journalister, medverkar återkommande på Aftonbladet Kultur.
- Locke, John, 1632–1704, brittisk filosof.
- Marmot, Michael, brittisk epidemiolog och expert på folkhälsa.
- Milanović, Branko, serbisk-amerikansk ekonom, professor vid City University of New York.
- Molander, Per, utredare, ämbetsman och konsult, var ordförande i Jämlikhetskommissionen.
- Nozick, Robert, 1938–2002, amerikansk filosof.
- O'Neill, Martin, brittisk filosof.
- Parfit, Derek, 1942–2017, brittisk filosof.
- Pickett, Kate, brittisk epidemiolog.
- Piketty, Thomas, fransk nationalekonom och författare.
- Rawls, John, 1921–2002, amerikansk filosof.
- Roine, Jesper, professor i nationalekonomi vid Handelshögskolan i Stockholm.
- Rothstein, Bo, professor i statsvetenskap, Göteborgs universitet.
- Temkin, Larry, amerikansk filosof.
- Wilkinson, Richard, brittisk epidemiolog.

arena idé

Arena Idé är en progressiv och partipolitiskt obunden tankesmedja med medborgar- och löntagarperspektiv. Vi finansieras av fackföreningsrörelsen och är en del av den ideella föreningen Arenagruppen. Arena Idé fokuserar på frågor som rör arbetsmarknaden, ekonomisk politik, välfärd och demokrati.